

CZYNNOŚCI ZAWODOWE TRENERA ZESPOŁOWYCH GIER SPORTOWYCH I SPORTÓW INDYWIDUALNYCH

Konrad TULEJ, Paweł DOBRZAŃSKI

Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

Wstęp. Zapewne wiele z osób – nawet tych nie uznających się za znawców tematyki sportowej – zapytanych o czynności zawodowe trenera, odpowiedziałyby: „po prostu trenowanie zawodników”. Jednakże taki opis, choć zupełnie zgodny z prawdą, w żaden sposób nie odzwierciedla szczegółowego zakresu obowiązków i możliwości działania współczesnego rzemieślnika (artysty), bez którego nie byłoby spektakularnego zjawiska kultury masowej, jakim jest sport.

W środowisku badaczy teorii sportu problematyka czynności zawodowych trenerów jest dobrze eksplorowana, jednakże analityczne dociekania dotyczą albo trenerów określonych dyscyplin sportowych (1), bądź też ogólnego modelu trenera i jego funkcji jako przedstawiciela określonego zawodu (2, 3, 4).

Autorzy zainteresowali się jednak odmiennym spojrzeniem na zagadnienie, na poziomie pośrednim – pomiędzy sportem a poszczególnymi dyscyplinami sportu – czyli na poziomie zespołowych gier sportowych i sportów indywidualnych. Porównanie obu środowisk trenerskich podzielonych na pracujących z grupą ludzi i tych pracujących z pojedynczymi zawodnikami wydało się zaiste interesujące, chociażby w kwestii rozkładu rangi kierowanej przez trenerów przygotowaniem technicznym i taktycznym w obu badanych grupach.

Cel. Na podstawie opinii własnej trenerów odnalezienie odmiennego modelu czynności zawodowych trenera dla reprezentantów szkoleniowców zespołowych gier sportowych oraz sportów indywidualnych.

Material i metoda. W badaniach, jakie zostały przeprowadzone z początkiem 2004 roku, udział wzięło 138. trenerów, w tym 73. trenerów reprezentujących zespołowe gry sportowe i 65. trenerów sportów indywidualnych. Grupę badawczą stworzyli trenerzy z losowo wybranych klubów sportowych z województwa małopolskiego bez podziału na poziom sportowy czy konkretne dyscypliny sportowe. Różnicującą cechą w podziale dychotomicznym była specjalizacja trenerska w zespołowych grach sportowych, albo sportach indywidualnych. Wszyscy respondenci byli szkoleniowcami dzieci i młodzieży. Wśród badanych trenerów zespołowych gier sportowych znaleźli się fachowcy od następujących dyscyplin: piłka nożna, koszykówka, siatkówka, piłka ręczna, hokej na lodzie; natomiast w sportach indywidualnych: lekka atletyka, pływanie, szermierka, boks, narciarstwo alpejskie i klasyczne, kajakarstwo górskie, wioślarstwo, sporty walki.

W zbieraniu materiału badawczego posłużono się kwestionariuszem ankietowym zastosowanym już we wcześniejszych badaniach (5). Kwestionariusz składał się z 20 punktów – czynności trenera – którym respondenci przypisywali rangę z czteropunktowej skali ważności: 1 – bardzo ważna, 2 – ważna, 3 – mniej ważna, 4 – nieważna.

W opisie ilościowym opinii trenerów posłużono się zapisem procentowym. Do oceny zależności cech jakościowych, jakimi były odpowiedzi respondentów, wykorzystano test niezależności χ^2 (Chi-kwadrat). W przypadku stwierdzenia zależności pomiędzy badanymi cechami, mierzono siłę zależności przy pomocy współczynnika V Cramera, który był się odpowiednim współczynnikiem w przypadku porównań dwóch grup trenerskich.

Dla ułatwienia w tekście pojawiają się skróty: TZ – trenerzy sportowych gier sportowych; TI – trenerzy sportów indywidualnych.

Omówienie wyników. Analiza ilościowa obu badanych grup trenerskich została przedstawiona w formie tabeli.

Jak widać w tabeli, badani trenerzy mieli wyrazić swoją ocenę na dwadzieścia wskazanych czynności. Respondenci mogli także do przedstawionego im zestawu dopisać własną propozycję – nikt jednak spośród badanych tak nie zrobił.

Zarówno trenerzy zespołowych jak i indywidualnych sportów wszystkie wymienione czynności zawodowe uznali za: bardzo ważne TZ – 39%, TI – 41%; ważne TZ – 39%, TI – 41%; mniej ważne TZ – 17%, TI – 15%, nieważne TZ – 5%, TI – 3%. Jeśli zsumować dwie skrajne wartości, okaże się że generalnie trenerzy niezależnie od klasyfikacji czy to do sportów zespołowych czy indywidualnych, uważają mnogość i różnorodność czynności, jak teoria i praktyka treningu czy wiedza i umiejętności medyczne i psycho-socjo-pedagogiczne (6) za co najmniej „ważne”: TZ – 78%, TI – 82%, co jest potwierdzeniem przez samych szkoleniowców istotności przygotowania multidyscyplinarnego współczesnego trenera (7).

Z analizy statystycznej pomiędzy badanych typem specjalizacji trenerskiej a deklarowanymi przez respondentów rangami czynności pracy trenerskiej stwierdzono zależności jedynie w dwu przypadkach.

Pierwszy dotyczył podwyższania kultury osobistej, w kwestii której trenerzy sportów indywidualnych przypisywali wysoką rangę w przeciwieństwie do kolegów po fachu specjalizujących się w grach zespołowych: $V=0,31$, co oznaczało zależność wyraźną ($c^2=13,6$ przy $df=2$, ponieważ na potrzeby spełnienia warunków poprawności stosowanego testu wartości: „mniej ważne” i „nieważne” skumulowano; poziom istotności $a=0,05$).

Podobną zależność, choć słabą, stwierdzono w drugim przypadku dotyczącym nadzoru trenera nad postępami zawodnika w edukacji szkolnej i znowu na korzyść trenerów sportów indywidualnych, dla których ta czynność była bardzo istotna w pracy z młodymi zawodnikami: $V=0,25$ ($c^2=8,5$ $df=2$ na poziomie istotności $a=0,05$).

Co ciekawe, nie zaobserwowano – pozornie prawdziwej – zależności pomiędzy większą rangą przygotowania taktycznego zawodnika wśród trenerów zespołowych gier sportowych. Dla trenerów pracujących z drużynami najważniejszą czynnością okazało się kierowanie przygotowaniem fizycznym zawodnika; a w grupie specjalistów od sportów indywidualnych częściej uznawano za bardzo ważne kierowanie przygotowaniem technicznym zawodnika. W miast w obu kategoriach badanych trenerów najmniej ważną czynnością okazało się prowadzenie badań do prac naukowo-badawczych.

Jednakże (na poziomie istotności $a=0,05$) nie wykryto zależności pomiędzy deklarowanymi przez respondentów czynnościami zawodowymi a typem pracy z zawodnikami dyscyplin indywidualnych i zespołowych.

Wnioski

1. Na podstawie przeprowadzonych badań opartych na opinii trenerów nie można potwierdzić istnienia odrębnego modelu czynności zawodowych dla trenerów zespołowych gier sportowych i sportów indywidualnych.
2. Jedynie wśród trenerów sportów indywidualnych bardziej zauważalne były aspekty pracy pedagogicznej z zawodnikami.

Tab. Zestawienie ilościowe deklarowanych przez trenerów rangi poszczególnych czynności zawodowych

Czynności zawodowe	Skala ważności	trenerzy gier zespołowych n=73								trenerzy sportów indywidualnych n=65							
		bardzo ważna		ważna		mniej ważna		nieważna		bardzo ważna		ważna		mniej ważna		nieważna	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Organizacja procesu odnowy biologicznej i wypoczynku		38	52,1	31	42,5	3	4,1	1	1,4	29	44,6	29	44,6	4	6,2	3	4,6
2. Podwyższenie kultury osobistej zawodników		12	16,4	42	57,5	18	24,7	1	1,4	28	43,1	30	46,2	7	10,8	0	0,0
3. Kierowanie przygotowaniem technicznym zawodnika		53	74,6	13	17,8	4	5,5	3	4,1	53	81,5	4	6,2	6	9,2	2	3,1
4. Kierowanie przygotowaniem taktycznym zawodnika		50	68,5	20	27,4	1	1,4	2	2,7	47	72,3	12	18,5	6	9,2	0	0,0
5. Udzielanie pomocy medycznej (przedelekarskiej)		11	15,1	39	53,4	21	28,8	2	2,7	20	30,8	32	49,2	13	20,0	0	0,0
6. Prowadzenie dokumentacji (przedlekarskiej)		16	21,9	27	37	26	35,6	4	5,5	19	29,2	30	46,2	16	24,6	0	0,0
7. Kierowanie przygotowaniem sprawozdawczości		58	79,5	11	15,1	3	4,1	1	1,4	42	64,6	20	30,8	1	1,5	2	3,1
8. Organizacja obozów sportowych fizycznym zawodnika		31	42,5	31	42,5	9	12,3	2	2,7	23	35,4	33	50,8	8	12,3	1	1,5
9. Kontrola procesu treningowego i stanu organizmu zawodnika		41	56,2	27	37	4	5,5	1	1,4	41	63,1	20	30,8	3	4,6	1	1,5
10. Rozwiązywanie problemów z treningiem i organizacyjnych wiążących		19	26	36	49,3	12	16,4	6	8,2	18	27,7	38	58,5	8	12,3	1	1,5
11. Planowanie procesu treningowego		47	64,4	20	27,4	5	6,8	1	1,4	41	63,1	20	30,8	2	3,1	2	3,1
12. Organizacja i sędziowanie zawodów		21	28,8	21	28,8	26	35,6	5	6,8	12	18,5	25	38,5	23	35,4	5	7,7
13. Prowadzenie badań doświadczeń		40	54,8	22	30,1	7	9,6	4	5,5	23	35,4	28	43,1	11	16,9	3	4,6
14. Kierowanie motywacją naukowo-badawczych		2	2,7	24	32,9	33	45,2	14	19	10	15,4	24	36,9	28	43,1	3	4,6
15. Kierowanie wychowaniem zawodnika		36	49,3	27	37	7	9,6	3	4,1	29	44,6	32	49,2	4	6,2	0	0,0
16. Nadzór nad postępaniami na zawodach		28	38,4	33	45,2	10	13,7	2	2,7	25	38,5	29	44,6	10	15,4	1	1,5
17. Kierowanie teoretyczną wiedzą w edukacji szkolnej		5	6,8	41	56,2	21	28,8	6	8,2	16	24,6	29	44,6	16	24,6	4	6,2
18. Przygotowanie trenerów i pomocników w przygotowaniu zawodnika		15	20,5	45	61,6	11	15,1	2	2,7	14	21,5	40	61,5	11	16,9	0	0,0
19. Organizacja pracy wychowawczej w grupie		16	21,9	28	38,4	20	27,4	9	12	21	32,3	23	35,4	16	24,6	5	7,7
20. Organizacja pracy wychowawczej w grupie		24	32,9	36	49,3	11	15,1	2	2,7	18	27,7	40	61,5	5	7,7	2	3,1

Literatura

1. S. Sterkowicz, L. Biskup, T. Ambroży, *Czynności zawodowe trenera w zapasach i w nasyści*, [w:] (red.) S. Sterkowicz, *Czynności zawodowe trenera i problemy badawcze w sportach walki*, Kraków 2001, s. 7-16.
2. S. Newerkowicz, P. A. Pożkow, H. Sozański, *Kształcenie kadr trenerskich – niektóre czynniki racjonalizacji u progu XXI wieku*, [w:] (red.) H. Sozański, K. Perkowski, D. Śledziwski, *Trening sportowy na przełomie wieków*, Warszawa 2000, s. 9-15.
3. Z. Czajkowski, *Wybrane zagadnienia pracy trenera we wstępnym etapie szkolenia*, „Sport wyczynowy”, 2004, cz. 1, nr 7-8, s. 37-47 i cz. 2, nr 9-10, s. 54-61.
4. W. Rutkowski, *Rola zawodowa i styl życia trenera*, „Sport Wyczynowy”, 2001, s. 67-72.
5. J. Januszewski, S. Sterkowicz, *Ranga czynności zawodowych jako podstawa analizy programów kształcenia kadr instruktorskich*, Kraków 1992.
6. R. Żukowski, *zawód i praca trenera*, Warszawa 1989.
7. I. O. Bompa, *Teoria i metodyka treningu*, Warszawa 1990.

PROFESSIONAL ACTIVITIES OF INDIVIDUAL AND TEAM SPORTS COACHES

Konrad TULEJ, Paweł DOBRZACSKI

Academy of Physical Education in Krakow, Poland

Abstract. The research workers was trying to define differences between professional activities of individual and team sports coaches. Analyse was based on a special survey questionnaire filled in by 133 coaches from South of Poland.

ЗАПОБІГАННЯ ПЕРЕВАНТАЖЕННЯМ НА ОРГАНІЗМ СПОРТСМЕНА В АВТОМОБІЛЬНОМУ СПОРТІ

Олег Рибак

Львівський державний інститут фізичної культури

Сьогодні величезного значення надають запобіганню негативних впливів на організм людини під час експлуатації та аварій систем типу “людина – машина” (“людина – автомобіль”, “людина – мотоцикл”, “людина – потяг”, “людина – літак” тощо). Механічні впливи (вібрація, удари тощо) на тіло людини мають місце і в спорті, особливо у технічних, військово-прикладних та швидкісних його видах.

Дослідження у цій галузі проводяться з метою зниження числа і важкості травм та негативних впливів на організм людини завдяки інженерному проектуванню системи “людина – машина” з передбаченням захисних заходів [1], а також підвищення рівня функціональної міцності організму людини шляхом її спеціальної фізичної підготовки [3].